

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Դ. ԱՆՔԷՊՑԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԻՆԻԿԻՈՅ

Գեր. Տ. Բարդէն Եպս. Կիւլէսէրեան (այժմ Աթոռակից-Կաթողիկոս Կիլիկիոյ) Սիրումա սաղրին մէջ տուաւ յաջորդական շարքը Կիլիկիոյ Կարողիկոսները յոգեւածներուն, որոնցմէ վերջինը Յովնանէս Դ. Անրեպցիի կենսագրութիւնն էր: (Տէս Սիրում, 1930, Թիւ 1, 2, և 3):

Հետաքրքրական և խղճամիտ կերպով պատրաստուած այս ուսումնասիրութեանց շարքը շատ բան կ'ամփոփէ, կը լուսարանէ և կը ճշգէտ:

Յովհաննէս Անթէպցիի մասին կարգացած ատենս յիշեցի որ իմ ձեռագիրներուս համեստ հաւաքածոյին մէջ ալ կայ ձեռագիր մը գրուած վերոյիշեալ կաթողիկոսի մասին, ուր կան նաև յիշատակարաններ, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ անոր կենսագրութեան ամբողջացման:

Ձեռագիրս ստուար հատոր մըն է 285 թղթեայ թերթերէ բաղկացեալ, լաւ հանգամանքով, կաշեպատ տախտակ կազմով, միասին: Ունի մագաղաթեայ պահպանակներ, հայերէն մետրոպեան երկաթադիր, և լատիներէն: Գրութիւնը 25 տող և բոլորովր է:

Յիշատակարանք գրչէն՝ (երես 392).—

« Զատացաւ զրոցս զտէր Յովհաննէս կաթողիկոսն որ է պարծանք ամենայն ազգիս Հայոց, և ետ գրել յիշատակ իւր ամենայն նշնեցեղոյն, և իւր ծնաւդացն ամէն: »

Կլիսաւոր յիշատակարան՝ գրչէն (երես 480). —

« Փառք անծինն աստուածային. և ի ծնելոյն ի նմանէ որդւոյն միածնի, և սուրբ հոգւոյն ելողին ի նոցոյնց էութեան: Երիցն ի միում աստուածութեան հաւր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ ամէն: »

« Որ և ըստ առատ իւր գթութեան և ողորմութեան միշտ զկամս հաւատով հայցողացն լցուցանող է ըստ հոգւո և եկէ ըստ մարմնո. ըստ որում ի բաղմաց բանասիրեացն և զիմըս իղձս կատարեաց և ետ կարողութիւն տկար անծին իմոյ՝ գրել և աւարտել զսուրբ մատենագրիս որ կոչի մեկնիչ վասն աղաւթից և պահոց: Արդ

գրեցաւ սա ի Թուարեութեանս Հայոց ի ՌէԴ (1605) ի յերկրին Կիլիկիոյ որ կոչի ատանայ. ի զուան սուրբ աստուածածին և սուրբ ստեփանոսի և այլ սրբոցն որք աստ կան: Սոցին աղաւթիւքն և բարեխաւսութեամբն ողորմեա տէր վերստին զըստոցող մատենագրիս ըզսրբազան և առաքինի գործով լցեալ ի հոգւոյն սրբոյ շնորհացն որ է աղբիւր յորդառատ և արբուցանող ամենայն ազգիս հայոց, Տէր Յովհաննէս կաթողիկոսն, որ է պարծանք ամենայն ազգիս հայոց: Որ ետ գրել զսոյ յիշատակ իւր և իւր ծնողաց և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն: Դարձեալ յիշեցէք զգրեող սուրբ զգրիգոր Էրէցն որ է մեղաւք լցեալ և հոգով սեւացեալ. որ անուամբ քահանայ կոչիմ և գործով ոչ ո՛հ, ո՛հ զմեղաւք լցեալ անծն իմ: Աղաւթիմ զձեզ յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր և աստուած յիշէ զձեզ իւր սուրբ արքաութեան ամէն հայր մ: »

Ձեռագրիս այս յիշատակարանէն վերջ կան հինգ հատ պարտաթերթեր որմէ յետոյ տարբեր և աւելի գեղեցիկ բոլորգիրով մը չորս պրակ Ժամակարգութիւն մը կայ գրուած: Այս երկրորդ գրիչն ալ ունի իր գլխաւոր յիշատակարանը սապէս.⁽¹⁾

« Փառք քեզ անսահման անուն և անզուգական անձնաւորութիւն հայր և որդի և սուրբ հոգի յաւիտեանս յաւիտենից ամէն: Արդ եղև զբաւ զըզութեան աստուածային տառիս և ըզժամակարգութիւնս միլըստ միոջէ ուղիղ կարգ եղեալ և զեկայմուտ բարբառնող ինքնահաւան անուղայս ասողացն ի բաց եւ զպիտանացուն կարգք ժամայտեղացն գեղեցկայգուն արմարեալ որ է զըծայգըրեալ աստ իսկ տեսեալ իմըս զայսպիսի անգին մագարտաշար աստուածային տառս ի բարձրբերթ որ այժմ է ի առ յոտըս ուսուցչիս իմոյ աստուածաբն շնորհաւքն զարդարեալ քաջ քարտողարիս իմոյ ոսկիազարդ երանգերանդ գունից զարդարող աստուածաբն տառիցն զարդարողի Այլքսիանոս Սարկաւազի և որ ի կրթութիւն և յուսումն ջերմեանդ և փափաքանաւք ի սրառեկայի(?): Ի խնդրոյ որ եղև հարկ: Տեսուն մերտ հոգեւորի և անախտ փրկաւոր

(1) Երեսակարանները արագրած եմ ինչպէս որ եմ:

փայլի վերատեսուչ տանա կլիկիկոյ որ եւ Սիւս որջորջի Տեառն Տէր Յովհաննէս կաթողիկոսի վասն զծայգրութեան այսմ տառիս որ եղեւ իսկ ձեռամբ փրծուն գրչի Բաղասարի զպրիւ և որ յիշէ իշխալ լիցի ի քրիստոսէ աստուծոյ մերո ամէն: Արդ ես վերջացեալս ամայն բարեաց մեղաւոր և անպիտան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ սուտ անուն և անարժան բաղասար զըպրիւս և անիմաստ գրիչս ցանկացաւդ եղեալ այսմ աստուածաշունչ տառիս: Կրեցի զսա ձեռաք իմովք ի վայելումն Տէր Յովհաննէս կաթողիկոսի որ և աստուած բարով վայելել տացէ և զինքն անփորձ եւ անսայթաք կենաւք պահեսցէ ի պարծանս մեր և ամենայն ազգիս հայոց ամէն: Եւ մանաւորդ ընդ արժանաւորսն իշատակի աղաչեմ իշել ի տէր զգոտուակոն հոգեոր հայր իմ և զուսուցիչս իմ զայլքսիանոս քաջ քարտուղարն որ բազում աշխատելով զիս այսչափ շնորհի արժանի արար հայցեմք ամենազաւրէն աստուծոյ որ զինքն անփորձ պահեսցէ ի պառճառութիւն սուրբ եկեղեցայց և փոխարէն միտն հարիւրայպատիկ հազարապատիկ եւ բիւրապատիկ առնէ աստ և հանդերձելումն ամէն: Եւ զարձեալ երես անկեալ աղաչեմ իշել ի տէր որք աւելտիք ուսմամբ կամ տեսանելով կամ:»

Մնացեալը չի կայ, կան երկու պարապ թուղթեր:

Աւարտելէ առաջ, Բարդէն Սրբազան Անքիպիսիին յիշատակարանները տուած ատեն⁽¹⁾ կուտայ նաեւ Վիեննայի Թիւ 113 ձեռագրին մէկ յիշատակարանը Տաշեան Յուդակին վրայէն⁽²⁾, սակայն ան կը մոռնայ տող մը.

Ինձ Յովհաննէս բանասիրի
եւ սոսկ անուամբ վարդապետի
Որ քա ձեռնամբս իմ Անբախտի
Սնմամբ վարժմամբ կիւլիկեցի, եւ այլն:

Վիեննայի Թիւ 203 Շարակնոցն ալ կը գրուի 1608 ին կեսարիս, « ի կաթողիկոսութեանն Սոսյ Տեառն Տէր Յովհաննիսիս»⁽³⁾ Այս վկայութիւնը Սրբազանը բնաւ չի յիշեր:

Wichita, Kansas
U. S. A.

Յ. ՔԻԻՐՏԵԱՆ

ԴԻԻԱՆ ՍՈՒՐԲ ՅԱՎՈՒԱՅ

2

Մարտիրոս վրդ. Կաթագի՝ Ռոստոպոյկն,
առ. Եղիազար Այնթապցի՝ յերուսաղէմ:

Տրամազեալ և յոքնաթախիմ սողտու, միջակոտոր և սրտաբեկ հառաչմամբ՝ Տեառնդ իմ բաղձալոյ յուշ առնէ որդի քո յետնեալ: Այո՛, հայր, զի ընկուզին զմեզ մեղք մեր, սակայն ժտեմք առ բարեկամն ազգի մարդկան, պետն երկնային և զերկրորդին հայցեմք զաղերսն յասել: Տէ՛ր, մինչև յե՞րբ ոչ ողորմեսցիս յերուսաղէմի, և մեզէն իսկ բարձցուք զողոք առ Տէ՛ր՝ ոչ մատնել խապառ և ոչ ցրել զուխտն որ առ հարսն մեր թէ՛ ե՛կ իմ քրտնաջան մշակ, ո՛չ թէ իմ էր սեպհական աւանդն այն. որ և զսոյն հարկի տան՝ աղի զալարեալ և սիրտ լքեալ, որպէս և է սովորութիւն զրկելոցն ի հայրենեաց, և եթէ զապերախտութիւն ժխտող բամոյս զննեսցես, նա՛ զինչ ասիցեմ, միթէ չիցե՞ս տեղեակ, որ զփորձ առեալ է՝ կարէ, ասէ, օգնել: Բայց արդ՝ յանդգնութիւն է ընդ վայր խօսս. ոչ այս էին իմա լալոյ պատճառք զմերայոց տարադէմ քայքայումն ի միմեանց, ոչ բանիւ և ոչ արդեամբք անմիաբան կելոյն սակի էր յեղկելոյս ընդ Տեառնդ անջրելի պանտոնդանիւ Տեառն ամրանալս մեծաւ դաշնաւ, զոր և յայն ևս ռիսացեալք ոմանք բարիատեալք ազգ և յազգ որոմ բանասրկեալ, մինչ զի զՎեհդ կամելով ի բարկութիւն շարժել զառ ի մեզ: Որ և արգեանս ընդ այն յոյժ գոհ եմ զՏեառնէ զի ոչ յառաջ և ոչ յետոյ զիպայ ի մէջ կատաղմանց իւրեանց, ապա թէ ոչ յիմ վերայ բարդիւր այն ևս. հասուցի ի Տեառնէ անաստուածիցն այնոցիկ զոր ինչ և արարինն: Ո՛ր տայր ինձ ըզթեւս ըստ Դաւթեայ՝ զի թուցեալ ժամանէի առ ոտս Տեառնդ մինչև ի իցեմ մեռեալ. բայց արդ իբր մեաաղս իցեմք ամենեքեան յահէ անաստուածին այնմիկ: Ոչ գիտես՝ թէ քանեա՛ց անպարտից հեղին զանմեղ աբիւնս, ի կիրճս շաւղաց կալով աւազակօրէն, որ և պատճառդ այդ արգելու զմեզ, և ոչ թէ խաթր այլոց հայումն: Մի՛ այլ և այլ կարծիս զմտաւ ածել, վարդապետ, չեմք հանդոյն այնց, որ դոյդն ինչ վարկ-

(1) Սիւն 1930 թիւ 2 երես 47:

(2) Սիւն 1930 երես 48. Եւ Տաշեան Յուդակ էջ 394 Բ սիւն:

(3) Տաշեան Յուդակ էջ 525: